

Малюнки Івана Труша.

В падолисті і грудні 1899 р. були ми у Львові сьвідками факту, що хоч для більшої частини руської преси минув майже безслідно або навіть не був занотований, то про те буде — не сумніваємося в тому — зазначений у історії культурного розвитку галицької Руси. В сальонах львівського „Товариства красних штук“ (польського) відбула ся вистава 38 малюнків руського артиста Івана Труша, перша така вистава, де галицько-руський маляр розвернув перед широкою публікою різні сторони свого таланту і не тільки звернув увагу тої публіки, не тільки змусив її отворити очі на його малюнки і бачити в них щось для неї нове, нераз незрозуміле, але в усякім разі талановите і нешаблянове, але — що далеко більше значить, здобув собі щире признанє товаришів артистів, здобув слова признання і прихильні — хоч по моїй думці не всюди вірні — оцінки в польських часописях. Коли згадати про першу руську виставу 1898 р. і про те, що там тоді виставляв Труш і порівняти тодішні його малюнки з тими, які повстали від тоді, то аж так можна буде зміркувати, як швидко розвиває ся і поступає наперед талант нашого артиста і як витревало працює він над видосконаленєм своєї техніки.

Що д. Труш артист не наївний, що він береть ся до свого діла, маючи ясно вироблені, хоч може троха односторонні погляди на ціль й характер малярської штуки, се знають читачі „Л. н. Вістника“, що мали нагоду читати його студії про сучасне малярство, поміщені в нашім виданю. Деяку односторонність я бачив би в його замилюваню до польських взірців і загалом до польського малярства, в його не тільки практичнім, але й теоретичнім

нехтованню історичного і церковного малярства, в його занедбанню жанра, а навіть у трактуванні пейзажа, про що скажу далі кілька слів. Але сконстатоване сеї односторонності, се не докір для артиста. Кожний сильний і індивідуальний талант — односторонній, любить обмежати себе, відчуваючи границі своєї здібності, але рівночасно концентруючи свої сили на тіснійшій терені силкує ся виповнити його своєю творчістю. Ів. Труш пробував свої сили доси в двох напрямках: у портреті і в пейзажі. Оба ті напрями заступлені й на отсій виставі, але дуже неоднаково. Бо коли портретів тут тільки два, тай то не з ліпших, які намалював Труш, то пейзажів — 36. Не диво, що Трушові портрети не звернули на себе уваги в такій мірі, як би на се заслуговували його дотеперішні проби. З тих проб по мійому найудатнійші — портрет кардинала Сембратовича, намальований для тов. „Дністер“ і портрет українського етнографа Боржковського. При всій вірності рисунка їм бракує того, що творить головну суть портрета — душі, виразу, свободи, того, що давало б нам відчутти рухи живого чоловіка. Пейзажист у Труша шкодить портретови; ловлячи сьвітляні ефекти на лиці він не має часу вистудіювати і вловити характерні риси лица, його живий вираз. Не диво, що з усіх дотеперішніх портретових проб йому найліпше вдав ся портрет Сембратовича, роблений не з натури, а з фотографій; не диво, що з фотографій роблені портрети Котляревського, Милорадовичевої і Пильчикова (для тов. ім. Шевченка) також треба зачислити до його ліпших праць на тім полі.

За те пейзажист з д. Труша справді незвичайний. Приведу тут осуд його товариша, д. В. Дембіцкого, одного з талановитих львівських малярів — осуд, написаний на нашу просьбу для „Вістника“: „Д. Труш — ученик краківського професора і маляра Станіславського. В його школі він навчив ся глядіти на доволі природу і зрозумів ту велику правду, що краса є всюди і все там, де тільки спічне око артиста і з'уміє добачити і віддати її“. (Признаюсь, теорія досить неясна, та про се далі). „Завдяки щирій і сильній інтерпретації з'умів він у короткім часі заявити себе одним із найздібніших наших пейзажистів наймолодшого покоління. Не вважаючи на важкі життєві обставини в Галичині пробував в ній постійно, хоч від часу до часу міняв місце побуту, і в своїй праці, бачить ся, змагає до одної ясно витиченої мети, а відтворюючи пейзажі співає гучну пісню про красу природи.

В його творах бачимо наш широкий край; він малює всюди і все: поля, луки, сади, огороди з цвітами, ярину, береги гірських рік, широкі панорамові види. Білі лілії, жовті іріси (когутики), бодяки, ромен, півонії, блавати і т. и. гарним своїм житєм поривають око артиста, склонюють його відтворювати ті вражіння в різних проявах і хвилях. Сонце, невловиме в своїй силі, проливає свою красу на гарну природу і з незвичайною силою впливає на індивідуальність артиста, чинячи його разом з проф. Станіславским зовсім відмінним від решти польських пейзажистів. От тим то публіка, що оглядала виставу Трушових малюнків, непривична до таких кольористичних ефектів, а замало наділена обсервацийним умінєм, не раз зирнувши на ті образи без думки, а може й на глум запитувала: „Що се таке?“ Та про те мотиви Трушових образків зовсім прості і не мають у собі нічого загадкового. Сила кольору, який артист уміє кинути на полотно, отсе і вся їх загадка“.

До тих слів д. Дембіцкого позволю собі додати кілька уваг. Д. Труш справді малює дійсність і його малюнки не є жадні композиції, але тільки артистичні знімки з природи. Та про те реалістом у звичайнім значіню слова я не міг би його назвати. Не все в природі він уважає гідним свого пензля; не всюди він бачить красу. Він шукає мальовничих куточків, силкується підхопити певні кольористичні моменти, і хоч не прикрашує природу, але шукає такої природи, яка б подобала ся йому. А що його око любить ся в красках і в сильнім освітленю, то й тягнуть його до себе предмети сильно і ярко забарвлені. Відси походить його предилекція до ситої зелені, до лілій, півоній та гвоздиків. І треба сказати, що тут, маючи ті предмети, звичайно ще в яркім соняшнім світлі, Труш сотворив кілька дійсних перлин, осягнув найвищий шпиль своєї штуки. Тіністі стежечки в гарнім цвітнику, різнобарвні кльомби та екзотичні цвіти, ось що удасть ся йому найліпше.

Натомісь по моїй думці помиляють ся ті, що бачуть у його пейзажах якусь „свійськість“, якісь типові галицькі види. З виїмком двох-трьох гірських пейзажів Трушові малюнки власне не мають нічого свійського, нічого типово галицького; такі цвіти, кльомби, доріжки, будяки та ромени можливі в кождім краю середньої Європи і не характеристичні для жадного. Того, що характеристичне для нашої східньої Галичини, що давало б понятє про галицьке село, галицько-руські хати, подвіря, вигони, толоки,

дороги, мости, поля — того у д. Труша майже зовсім не знаходимо; тут природа для него занадто сіра, тут його замилюване до живих кольорів занадто мало знаходить собі поживи. Він шукає кольористичного але, не характеристичного. Не знаю, чи природній вдачі артистичного ока д. Труша, чи може його артистичній доктрині треба приписати другу прикмету його малюнків — його нехить до контрастів світла і тіни. Д. Труш любить світло і найрадше підхоплює свої пейзажі в сильнім деннім освітленю. І хоча в такому освітленю тіни предметів визначають ся власне найрізкіїше, то у Труша ми дуже рідко бачимо ті тіни; він, бачить ся, навмисно оминає ті ефекти, які викликають деякі малярі контрастуючи світло з тіню. Навіть вечірні пейзажі (прим. звисний водопад Рибниці) він робить майже без тіни. Не зважаючи на те предмети на його малюнках виступають дуже плястично; се вміє Труш досягнути таким робом, що надає тим предметам інтензивні кольори. Але все таки в тім нехтованю тіни і світло-тіни лежить, здаєть ся, важна хиба його малярської вдачі — брак відповідної перспективи.

І тут мушу зробити одно застереженє. Я не відмовляю д. Трушови вмілості перспективи, бо на деяких малюнках вона видержана гарно (знов наведу примір, згаданий уже водопад Рибниці). Я маю на думці тільки сю на перший погляд незрозумілу прикмету, що його малюнки — або мікроскопійні шматочки природи (кльомб, закрут стежки оброслої корчами, купи цвітів, купа будяків і т. и.), або ширші пейзажі, але скомпоновані так, що на самім переді сцени якісь дрібні предмети (корчі, зелень чи цвіти) заслоняють дальшу перспективу, а дальші предмети виходять супроти них мікроскопійно дрібними. Д. Труш виставив кілька видів Львова, баченого з кількох досить високих пунктів. І щож? Майже на всіх тих видах корчі ліщини, смереки і т. п. на самім переді сцени мальовані дуже гарно і ефективно, але Львова або не видно зовсім, або видно стільки, що неупереджений глядач ніяк не пізнає, що се має бути Львів. Обняти широкий простір, підчеркнути те, що є на ньому характеристичне, дати глядачеві чуте тої ширини і далечини — се задачі, що лежать мабуть по за обсягом здібности д. Труша. Припускаю, що се така організація його ока; аджеж бувають очі короткозорі і далекозорі — не роблю йому з сего закиду, але констатую факт. Перевага переднього плану в малюнку над заднім і вискакування, так сказати, передніх пред-

метів аж поза рами, а за те непропорціональна для звичайного ока дрібнота глибше положених предметів, невмілість умістити на малюнку великих мас вільного повітря і дати нам відчуті дійсні розміри предметів, се, здасться мені, такі прикмети Трушових пейзажів, які мусів завважити кождий пильний глядач. І хто знає, чи власне не ся диспропорція предметів, не сей натиск на перед не є причиною того, що деякі малюнки видають ся такими загадковими, ненатуральними, немов підшробованими, так що треба призвичаювати око до тих аномальних пропорцій, поки відкриє ся їх перспективне правило і зрозуміє ся їх ситуаційний план. Хоч і як може артист приписує се принципам своєї „нової“ штуки і своєму бажанню — малювати так, як він бачить, то для мене цікаво з тих документів його бачення доходити, в чім його спосіб бачення ріжнить ся від мого, а по моїй думці і від нормального. Се бачене чоловіка, що від малку жив у місті серед тісних мурів і відвик від обханування оком широких просторів.

Повторяю ще раз, із усього сего я не думаю робити закидів маляреви; я тільки придивляю ся його творам і бажаю зрозуміти, які вони і чому вони такі, як є. З тими всіми обмеженнями се правдиві твори штуки, що свідчать про сильну і своєрідну індивідуальність автора і приносять честь руському народови. І не забуваймо, що се тільки початок, перші кроки широкої — дай Боже, щоб як найширшої і плідної діяльності. Д. Труш артист зовсім нового у нас типу, далекий від усякої артистичної циганерії і псевдогеніяльної зарозумілості. Се чоловік серйозний, що ненастанно працює над собою, пристрасно шукає краси і правди і силкує ся розширювати обсяг своєї штуки. От тим то я надію ся, що він не візьме мені за вде тих кількох уваг, навіть хоч би вони видали ся йому невірними. Я висловив те вражінє, яке зробили на мене його малюнки. Та вже сам факт, що вони дають підставу до обмірковування деяких дуже важних принципів артистичної творчости, що самою своєю технікою могли заімпонувати таким вибагливим судиям, якими звичайно бувають самі артисти для своїх товаришів, — уже сам сей факт свідчить на їх користь. Що образи д. Труша мали й деякий касовий успіх і протягом кількох тижнів майже всі виставлені малюнки, які ще не були приватною власністю, розпродано, се знов факт, якого д. Трушови позавидує не один товариш-артист. Таких успіхів ми бажаємо йому як найбільше.

Ів. Франко.